

Iets betere perspectieven voor monumentenzorg in Vlaanderen

In België is decennia lang een zeer beperkte uitleg gegeven aan het begrip 'monument'. Naast standbeelden en andere openbare herinneringstekens werden eigenlijk alleen kerken, kapellen en kloosters als beschermenswaardige objecten beschouwd. Hierop werd dan ook het overgrote deel van de gemeenschapsgelden die in het kader van monumentenzorg beschikbaar kwamen, gericht. De eigendommen van de overheid zelf vielen hier, budgettechnisch gezien, buiten, en dat is nog steeds zo, omdat daarvoor andere financieringsbronnen plegen te worden aangeboord.

De laatste jaren tekent zich ook in België een doorbraak af naar een veel algemenere betekenis van het begrip monument. Niet alleen gebouwen van religieuze signatuur, maar ook allerlei profane bouwwerken, tot aan de nederigste arbeiderswoningjes toe, worden de aandacht waard bevonden, en daarnaast komen in toenemende mate de stads- en dorpsgezichten voor bescherming in aanmerking. Verder stellen de overheden steeds meer financiële middelen beschikbaar voor herstel en onderhoud, en dit jaar wordt bij onze zuiderburen, naar het Nederlandse voorbeeld, ook een monumentenwacht operationeel. Er is, kortom, duidelijk sprake van een opbloei in de belangstelling voor het bouwkundig erfgoed, zowel bij de overheid als bij de bevolking.

De 'open monumentendagen' die sinds 1989 ook in België worden gehouden, hebben aan die 'sensibilisering' (zoals de term daar luidt) in niet geringe mate bijgedragen. Overgenomen door de zeer actieve *Koning Boudewijnstichting* hebben die ééndaagse 'animaties' zoveel mensen op de been gebracht, dat de organiserende instanties door de effecten overdonderd zijn geraakt. De cijfers spreken duidelijke taal: een stroom van 250.000 belangstellenden in 1989, een verdubbeling daarvan in 1990, 800.000 vorig jaar, en voor dit jaar wordt op een miljoen bezoekers aan de open monumenten gerekend. Eén op iedere tien Belgen neemt de moeite om een uitstapje te maken naar het object van zijn keuze, een resultaat waarvan de initiatiefnemers in hun stoutste fantasieën niet hadden durven dromen.

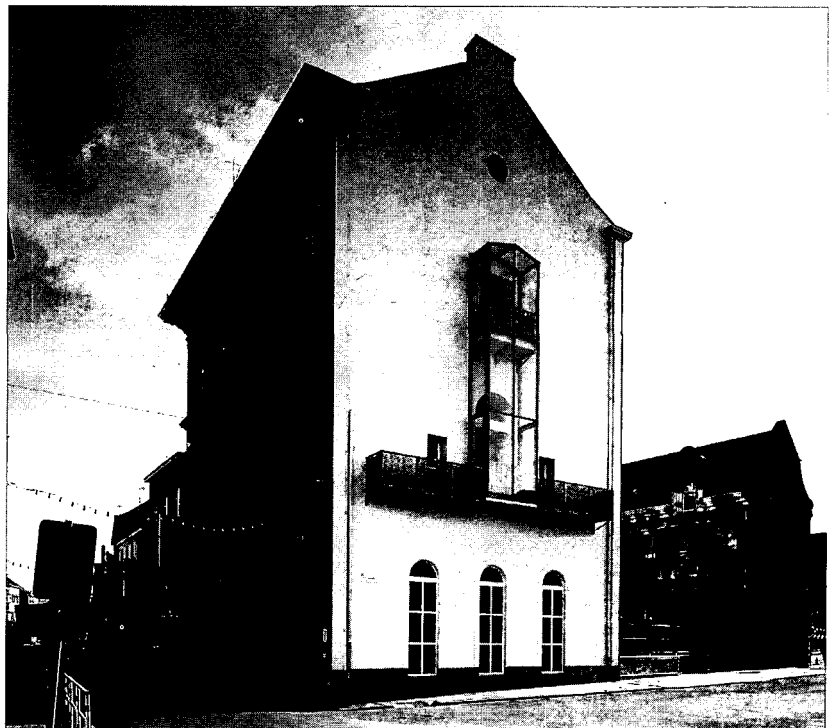
Achterstand gigantisch

De overheid heeft ingezien dat ze niet kan achterblijven en begint nu, zij het aarzelend, ruimer bij te dragen aan het instandhouden van het monumentenareaal. De achterstand is echter gigantisch. In vorige eeu-

wen zijn in België zoveel schitterende gebouwen tot stand gekomen, die echter vaak ook zo lang zijn verwaarloosd, dat het ondoenlijk is die rijke architectonische schat integraal aan de komende geslachten over te dragen. De stad Brussel is van die situatie een schrijnend voorbeeld. Nog dagelijks vergruizelen fraaie panden onder het geweld van de bulldozer, omdat ze plaats moeten maken voor nieuwbouw, of ze staan, verwaarloosd door hun eigenaren, te wachten tot ze uit zichzelf in elkaar storten. Er is dan altijd wel een projectontwikkelaar die geïnteresseerd is in de grond om daar een hotel of kantoorgebouw op te trekken.

De overheid heeft meestal geen geld om dergelijke ontwikkelingen te voorkomen, laat staan dat particuliere instellingen met succes zouden

kunnen interveniëren. Slechts in een enkel geval lukt het bijvoorbeeld de Koning Boudewijnstichting een waardevol pand van de ondergang te redden. Men is dan meestal aangewezen op hulp van sponsors, kapitaalkrachtige ondernemingen, zoals banken en verzekeringsmaatschappijen, waarop in België meer dan in Nederland gebruikelijk is een beroep wordt gedaan. Zo draagt een grote internationaal opererende make-larsgroep bij aan het opknappen van de dertig neoklassieke standbeelden in het bekende Park van Brussel. De gewestelijke overheid, samen met de provincie Brabant, voert trouwens momenteel ook een grootscheeps herstelprogramma uit bij een aantal gebouwen. Daarbij zijn onder meer het stadhuis van Brussel, de Kapellekerk (waar Breughel begraven is), de Finisterraekerk en enkele paleizen betrokken. In vijf jaar tijd wordt aan die projecten ongeveer f 50 mln. gependeed. Die werkzaamheden, hoe lofwaardig op zich ook, zijn echter voornamelijk het gevolg geweest van onvoldoende onderhoud in het verleden. Besparingen op korte termijn resulteren in de sfeer van monumentenzorg altijd

Geslaagd voorbeeld van zorgvuldige restauratie van het Stellingwerff-Waerdenhof in Hasselt. Het evolueerde van patriciërs woning tot museum. (foto G. Charlier)

De St. Bernardasabdij in Hemiksem.

in extra hoge uitgaven op de langere termijn, een ervaring die blijkbaar iedere keer opnieuw moet worden opgedaan, en niet alleen in België.

Einde versnippering

De continuïteit in de Belgische monumentenzorg heeft in het recente verleden sterk onder druk gestaan van de staatkundige hervormingen die dit land naar een federatieve opzet stuwden. Zo heeft begin dit jaar de Vlaamse gemeenschap niet minder dan vier ministers gehad onder wier zorgen monumenten en landschappen vielen. De regering van het Vlaamse gewest, om ons hiertoe te beperken, heeft zich echter zeer positief uitgesproken over het belang van monumentenzorg. 'Het nieuwe beleid zal een einde maken aan de versnippering van middelen en bevoegdheden', zo valt te lezen in het jongste regeerakkoord, en verder wordt beloofd, dat de promotie van het landschappelijk, monumentaal en archeologisch patrimonium onverminderd zal worden voortgezet. De monumentenzorgers in Vlaanderen putten uit deze toezegging de hoop, dat de overheidsinspanningen in elk geval niet achteruit zullen gaan, wat natuurlijk niet wil zeggen dat de steun overeenkomt met de behoefte. De opgelopen achterstand is daarvoor te groot, en te vrezen valt, dat nog veel van het Vlaamse cultuurhistorische gebouwenbestand ten dode is opgeschreven voordat het beschermingsbeleid met de noodzaak in de pas loopt.

Desondanks is ontegenzeggelijk een kentering ingetreden. De bedragen die de Vlaamse gemeenschap aan monumentenzorg beschikbaar stelt, zijn sinds 1989 relatief sterk gestegen, nl. van ongeveer 750 mln. frank naar ruim 1 miljard. De categorie 'eredienst' neemt daarvan overigens nog steeds ongeveer de helft in beslag, gevolgd van het feit dat nog zoveel monumentale kerkgebouwen in kommersiële omstandigheden verkeren en daarom in het subsidiebeleid traditioneel voorrang genieten. De particuliere sector moet het stel-

len met een schamele 176 mln. frank (nog geen f 10 mln.), al is dat dan 70 mln. frank meer dan in 1991. Daarbij komen dan nog kleinere subsidiebedragen van de provincies. Verder zijn verbeteringen aangebracht in de administratieve sfeer, zodat sneller tot uitbetaling van de premies kan worden overgegaan. Dat was bitter noodzakelijk, omdat een uitzichtloze situatie was ontstaan. Het kon zes jaar duren voordat de aanvrager van een premie iets op zijn verzoek te horen kreeg.

Slechts 4500 officiële monumenten

Hoewel België dertig jaar langer dan Nederland, nl. sinds 1931, over een monumentenwet beschikt, heeft die ogenschijnlijke voorsprong niet geresulteerd in een dienovereenkomstig beschermingsbeleid. Integendeel, in allerlei publicaties wordt ons land juist in dit opzicht ten voorbeeld gesteld. Alleen Amsterdam al, met zijn 7000 officieel beschermde – wat helaas niet gelijkstaat aan daadwerkelijk beschermde – monumenten heeft er meer dan heel Vlaanderen: 4.500. Minimaal beschikt dit gewest echter over 30.000 architectonisch en/of historisch belangrijke gebouwen, om van de beschermenswaardige ensembles maar niet te spreken. Bij een nauwkeurige inventarisatie zal dat aantal van 30.000 heel zeker nog sterk toenemen. Voorts moet een groot deel van de jongere bouwkunst nog in kaart worden gebracht, alsmede de specimina van industriële bouwkunde, die het behouden waard zijn. Een onafzienbaar veld van opgaven strekt zich derhalve nog voor de Vlaamse monumentenzorg uit. Verre van zich daardoor te laten ontmoedigen blijven instellingen als de Koning Boudewijnstichting en het bestuur van Monumenten en Landschappen (onderdeel van het ministerie voor de Vlaamse Gemeenschap) zich inspinnen om, profiterend van de duidelijk gebleken publieke belangstelling voor monumenten en daarmee verwante zaken, te redden wat er te redden valt.

Dat er een, zij het nog bescheiden, doorbraak op komst is, moge ook blijken uit het ministerieel voornemen om te onderzoeken, of in Vlaanderen een fonds voor patrimoniumzorg kan worden opgericht, min of meer naar analogie van het Nederlandse Restauratiefonds. □

Hans Stevens is freelance-journalist te Brussel

(vervolg van pag. 3)

De jury bestond dit jaar weer uit *ing. O. van Asten* (architect), *A.G. Hieselaar* (hoofd Externe- en Interne betrekkingen VNU), *drs. J. Kamerling* (eindredacteur/voorlichter Bond Heemschut), *B. Kroon* (journalist/architectuurcriticus), *J. de Roode* (omroepmedewerker), *M.J.M. van Rooy* (adj. hoofdredacteur NRC/Handelsblad) en *J.Th. Balk* (journalist en voorzitter jury).

Voorzitter *J. Franssen* van Heemschut somde in zijn toespraak de winnaars van de afgelopen zes jaar nog eens op. Hem viel daarbij op hoe groot de variatie in de onderwerpen van bekroonde producties is. Van gashouder tot vlotbrug en van tegeltafel tot benzinepomp. De jury heeft de brede interesse van Heemschut goed begrepen. Ook gastheer *Vonhoff* wees op de variatiebreedte. De vraag wat eigenlijk een monument is intrigeert hem. Vroeger zou Heemschut zich misschien verzet hebben tegen de bouw van een gashouder. Nu bepleit de Bond voor sommigen ervan een monumenten-status. Hij was erg blij met de prijs voor de Jugendstil-tegeltafels. Tegenwoordig wordt nogal eens vergeten kleur en levendigheid, die de Jugendstil eigen zijn, in de architectuur aan te brengen.

Winnaar *Friggo Visser* zei nog altijd als een soort brandwacht voor het behoud van de tableaux te moeten fungeren. Hij schenkt zijn prijs aan de restauratie van een tableau in de Heerenstraat in Groningen.

Winnaar *Hans Peerbolte* brak een lans voor het programma 'van Gewest tot Gewest', dat al 27 jaar bestaat maar steeds meer op de tocht komt te staan. En dat terwijl de waardering voor het programma hoog is, zoals ook bleek uit een enquête onder de bezoekers van de Open Monumentendag. Het programma scoorde daar het hoogste van alle programma's op dit terrein. Voorzitter *Franssen* beloofde *Peerbolte* dat Heemschut zeker op de bres zou springen voor het programma, als dat nodig mocht zijn. □